

PERIODINIS ELEKTRONINIS LEIDINYS NR.2

Mažeikių rajonas užima 1220,2 km² plotą. Rajone teka apie 100 upių ir upelių, plyti ežerai ir virš 50 tvenkinių. Bendras rajono miškingumas yra 27,1 %. Pievos ir natūralios pievos užima apie 5000 ha, pelkės - 970 ha plotą. Rajone yra įsteigtos šios saugomos gamtinės teritorijos: Ventos regioninis parkas, Plinkšių miško biosferos poligonas, Varduvos kraštovaizdžio draustinis, Šerkšnės hidrografinis draustinis, Šernynės telmologinis draustinis. Detalūs ir sistemingi botaniniai tyrimai rajone atliekami nuo 1992 metų. Iš viso iki šiol aptikta per 700 stuomeninių augalų rūšių, iš kurių 38 rūšys įrašytos į Lietuvos raudonąją knygą. Pagrindinės retų augalų nykimo priežastys Mažeikių rajone: miškų kirtimas, intensyvėjantis žemės ūkis, natūralių pievų užaugimas sumedėjusia augalija.

1(E) kategorija. Išnykstančios rūšys. Jų populiacijos yra ant išnykimo ribos ir jas įmanoma išsaugoti tik naudojant specialias apsaugos priemones.

1. Šerinė kalnarūtė - *Asplenium trichomanes* L. 5-30 cm aukščio. Lapai visžaliai, siauri, iki 30 cm ilgio, vidurinė lapo gysla tamsiai ruda. Sporifikuoja VII-VIII mėn. Auga mūrinių ir akmeninių tvorų plyšiuose. Labai reta rūšis, rajone žinoma

RAUDONOSIOS KNYGOS AUGALAI MAŽEIKIŲ RAJONE

tik viena augavietė (Žibikai).

2. Smulkiažiedė gegužraibė - *Orchis ustulata* L.

10-20 cm aukščio. Žiedai maži, iki 1 cm ilgio, lūpa balta, raudonai taškuota, šalmas pusrutuliškas, purpurinis. Žydi VVI mėn. Auga šlaituose, pievose, retuose krūmynuose. Labai reta rūšis, rajone žinoma tik viena augavietė (Ventos upės pieva ties Voverių k., D. Makavičius, 2003 m.).

2(V) kategorija. Sparčiai nykstančios rūšys. Jų populiacijų skaičius ir individų gausumas populacijose sparčiai mažėja.

1. Tuščiaviduris rūtenis - *Corydalis cava* (L.) Schweigg. et Körte

10-30 cm aukščio. Stiebagumbis tuščiaviduris. Pažiedės nesuskaldytos, tik apatinės gali būti dantytos. Žydi IV-V mėn. Žiedai būna melsvi, violetiniai ar balti. Auga lapuočių miškuose, miškinguose šlaituose. Reta rūšis, aptikta tik Sedos ir Židikų seniūnijose (Varduvos kraštovaizdžio draustinis, Varduvos upės pakrantės).

2. Siauralapė gegūnė - *Dactylorhiza traunsteineri* (Saut.) Soó

Augalai liekni, 10-25 cm aukščio. Lapai žali, liniški. Žiedynas purus, žiedų nedaug, jie rausvai violetiniai. Žydi VIVII mėn. Auga kimininėse pelkėse, paežerių liūnuose. Labai reta rūšis, rajone žinoma tik iš literatūrinių šaltinių, pastarąjį dešimtmetį nebeaptinkama

3. Mažoji gegužraibė – *Orchis morio* L.

8-30 cm aukščio. Žiedai gana dideli, violetiškai purpuriniai, truputį kvapūs, sutelkti trumpoje retoje varpoje. Žydi V-VI mėn. Auga sausose pievose, šlaituose, miškų aikštelėse. Rajone labai reta, žinoma tik 1 augavietė Sedos seniūnijoje (N. Vėlavičienė, 2007 m.).

4. Dirvinis česnakas - *Allium vineale* L.

30-70 cm aukščio. Žiedyno apvalkalas vienaskiautis, greit nukrintantis. Žydi VI-VII mėn. Auga sausuose šlaituose, pamiškėse, pakelėse. Rajone reta, lokaliai paplitusi, nepakankamai ištirta rūšis. Aptikta tik Mažeikių apylinkės seniūnijoje (Ventos upės pievos).

5. Melsvasis gencijonas - *Gentiana cruciata* L.

15-40 cm aukščio. Žiedai keturnariai, mėlyni ar pilkšvai mėlyni. Žydi VII-VIII mėn. Auga pievose, šlaituose, miško aikštelėse. Rajone labai reta rūšis, aptikta tik Sedos seniūnijoje (Varduvos kraštovaizdžio draustinis, D. Makavičius, 2005 m.).

6. Laplandinis karklas - *Salix lapponum* L.

Krūmas iki 150 cm aukščio. Šakelės tamsiai raudonos, lapų apatinė pusė apaugusi baltais plaukeliais. Žydi V-VI mėn. Auga tarpinėse pelkėse, paežerių liūnuose. Rajone labai reta rūšis (Dautarūmiškas, Šernynės telmologinis draustinis).

7. Didioji džioveklė - *Orobancha elatior* Sutton

20-60 cm aukščio, žiedynas tankus, ilgas, piestelė geltona, stiebas tolygiai gausiai lapuotas. Parazituoja ant bajorių. Žydi tik vieną kartą, VII-VIII mėn. Labai reta rūšis, žinoma tik viena radvietė, kurioje apie 100

egz. (Ventos upės pieva prie Mažeikių, D. Makavičius, 2006 m.).

8. Dėmėtoji gegūnė - *Dactylorhiza maculata* (L.) Soó

15-50 cm aukščio. Žydi VI-VII mėn. Auga drėgnesnėse vietose, pievose, pamiškėse, krūmuose, rečiau miškuose. Rajone reta, negausiai aptinkama rūšis (Plinkšių miško biosferos poligonas, Šerkšnės hidrografinis ir Šernynės telmologinis draustiniai, Dautarūmiškas ir kt.).

9. Vienalapis gedutis - *Malaxis monophyllos* (L.) Sw.

10-30 cm aukščio. Žiedynas daugiažiedis, žiedai žalsvai geltoni. Žydi VI-VII mėn. Auga šlapiuose miškuose, pelkėtose pievose. Rajone labai reta rūšis, žinomos tik 2 radvietės (Plinkšių miško biosferos poligonas, Dautarū miškas, D. Makavičius, 2004 m.).

10. Paprastoji tuklė - *Pinguicula vulgaris* L.

5-15 cm aukščio. Lapai apaugę liaukiniais plaukeliais, jų paviršius lipnus. Žiedai ant ilgų žiedkočių, pavieniai, melsvai violetiniai. Žydi V-VII mėn. Auga užpelkėjusiose pievose, durpynuose, šaltiniuotose pelkėse. Rajone gana reta, negausi rūšis (Dautarū, Felisbergo miškų prieigos, Lūšės upelio pievos ir kt.).

11. Įvairialapė usnis - *Cirsium heterophyllum* (L.) Hill

50-100 cm aukščio. Lapų apatinė pusė apaugusi baltais susivėlusiais plaukeliais. Graižai pavieniai stiebo viršūnėje, rausvai violetiniai. Žydi VII-VIII mėn. Auga miškuose, krūmuose, drėgnose pievose. Rajone labai reta rūšis, žinomos tik pavienės augavietės (palei Skutulo upelį esančiame miške ir ties užtvanka).

12. Melsvasis mėlitas - *Sesleria caerulea* (L.) Ard.

10-50 cm aukščio. Varpašluotė kiaušiniška arba cilindriška, iki 3 cm ilgio, tamsiai arba melsvai pilka. Auga drėgnose ir šlapiose pievose, krūmynuose. Rajone apyretė (didžiausios augavietės yra palei Ventos ir Šerkšnės upes).

13. Raktažolė pelenėlė - *Primula farinosa* L.

10-30 cm aukščio. Žiedai šviesiai violetiniai, vainikėlio žiotys geltonos. Žydi V-VI mėn. Auga drėgnose pievose, pamiškėse. Aptinkama ir antrinėse buveinėse (karjerai, pakelės, durpynai). Rajone apyretė, tolygiai paplitusi, kasmet mažėjančio skaitlingumo rūšis (Ventos, Varduvos, Kvistės, Pievio, Gedvydo ir kitų upių salpinės pievos ir kt.).

14. Širdinė dviguonė - *Listera cordata* (L.) R. Br.

Stiebas iki 20 cm aukščio. Lapai du, kiaušiniški. Žiedynas trumpas, retas, žiedai žalsvi. Žydi V-VII mėn. Auga ūksminguose drėgnuose spygliuočių, rečiau mišriuose miškuose. Rajone labai reta rūšis. Anksčiau augo Dautarų miške, bet pastaraisiais metais nebeaptinkama. Paskutinė radvietė - Šernynės telmologinis draustinis (R. Kinduris, 2006 m.).

15. Pievinis plauretis - *Gymnadenia conopsea* (L.) R. Br.

26-65 cm aukščio. Žiedai bekvapiai, raudonai violetiniai, tamsiai raudoni ar balti tankioje daugiažiedėje kekėje. Žydi V-VI mėn. Auga drėgnose ir apyšlapėse pievose, miškuose, mėgsta kalkingus dirvožemius. Rajone reta, nykstanti rūšis (Šerkšnės upelio pieva ties Kiminiškėmis, Užpelkių miško pakraštys, Gedvydo upelio šlaitas, Ventos upės pievos ties Voverių ir Krakių kaimais ir kt.).

16. Kupstinė kūlingė - *Trichophorum cespitosum* (L.) C. Hartm.

Augalas 10-45 cm aukščio, tankiakeris. Stiebas apvalus, lygus. Žydi V-VI mėn. Auga aukštapelkėse, durpynuose. Rajone labai reta, lokaliai paplitusi rūšis (Daurių aukštapelkė).

17. Šalmuotoji gegužraibė- *Orchis militaris* L.

20-50 cm aukščio. Žiedynas tankus, daugiažiedis, 4-10 cm ilgio, rausvai violetinės spalvos. Apyžiedžio lapeliai susiglaudę sudaro kiaušinišką šalną. Žydi V-VII mėn. Auga drėgnose ir apysausėse pievose, pamiškėse. Rajone apyretė rūšis, išplitusi Ventos upės ir jos intakų (Varduvos, Gedvydo, Pievio ir kt.) pievose, Šernynės telmolo giniame draustinyje ir kt.

18. Vyriškoji gegužraibė - *Orchis mascula* (L.) L.

20-50 cm aukščio. Lapai pailgai lancetiški, su tamsiai purpuriškomis dėmėmis. Žiedai sutelkti 6-12 cm ilgio cilindriškoje, tankioje varpoje. Žydi V-VI mėn. Auga pievose, miškų aikštelėse, pamiškėse. Mėgsta kalkinius dirvožemius. Rajone apyretė, negausi, tolygiai paplitusi rūšis (Maigų kaimo miško aikštelė, Ventos, Varduvos, Pievio, Šerkšnės, Lūšės, Kvistės, Gedvydo krantų natūralios pievos, Griežės karjero pakraštys ir kt.).

19. Plačialapė klumpaitė - *Cypripedium calceolus* L

Augalas iki 50 cm aukščio su šliaužiančiu šakniastiebiu. Žiedai dideli, labai puošnūs. Žydi V-VI mėn. Auga lapuočių ir mišriuose miškuose. Mėgsta kalkingus dirvožemius. Rajone labai reta rūšis, žinoma tik viena radvietė, mišriame medyne (Mažeikių miškas, D. Makavičius, 2004 m.).

3(R) kategorija. Retos rūšys. Jų populiacijos labai mažos dėl rūšies biologinių savybių.

1. Mažažiedė lūgnė- *Nuphar pumilum* (Timm) DC.

Lapai ovališki arba apskriti, 7-10 cm ilgio, lapkotis plokščias. Žiedo purka su 8-10 spindulių. Žydi VI-VIII mėn. Auga vandens telkiniuose. Rajone labai reta rūšis, žinoma tik viena radvietė (Plinkšių ežeras).

2. Didysis asiūklis - *Equisetum telmateia* Ehrh.

Augalas iki 120 cm aukščio. Stiebai stori, 5-10 mm skersmens. Sporifikuoja IV-V mėn. Auga šaltiniuose, ūksmingose vietose. Rajone labai reta rūšis, žinoma tik viena aug vietė Mažeikių apylinkės seniūnijoje, Ventos upės pakrantėje (N. Vėlavičienė, 2005 m.).

3. Totorinė maludė - *Conioselinum tataricum* Hoffm

60-150 cm aukščio. Žydi VII-VIII mėn. Auga krūmuotuose, ūksmėtuose paupių šlaituose. Rajone reta nepakankamai iširta rūšis, aptikta Gedvydo ir Varduvos upės pakrantėse ties Ukrainais.

4. Mėlynialapis karklas- *Salix myrtilloides* L.

20-60 cm aukščio krūmas. Lapai elipsiški, lygiakraščiai, viršutinė pusė žalia, apatinė melsvai ar violetiškai žalia. Žydi IV-V mėn. Auga tarpinio tipo pelkėse. Rajone labai reta, sporadiškai paplitusi rūšis. Žinomos tik 2 augavietės (Dautarų aukštapelkė, Šernynės telmologinis draustinis).

5. Porinis česnakas - *Allium scorodoprasum* L.

50-80 cm aukščio. Žiedyno apvalkalas dviskiautis, išlieka ir vaisiams subrendus. Žydi VI-VII mėn. Auga pamiškėse, šlaituose, užliejamose pievose, krūmuose. Rajone reta, nepakankamai iširta rūšis (Ventos upės pievos).

6. Šiurkštusis katilėlis - *Campanula cervicaria* L.

40-90 cm aukščio, apaugęs standžiais šereliais. Žiedai bekočiai, susitelkę į tankias varputes. Žydi VII-VIII mėn. Auga lapuočių ir mišriuose miškuose, pamiškėse, krūmuose. Rajone reta rūšis, žinomos 2 augavietės (prie Didlaukio durpyno, Medaus giria ir Plinkšių miško biosferos poligonas).

4(I) kategorija. Retos, nepakankamai iširtos rūšys.

1. Miškinė mėta- *Mentha longifolia* (L.) Huds.

50-100 cm aukščio. Stiebas gauruotas, lapai plaukuoti. Žiedai rausvai violetiniai, jų menturiniai susitelkę į varpas. Žydi VIII mėn. Auga pamiškėse, drėgnose pievose, krantuose. Rajone labai reta, nepakankamai iširta rūšis, žinoma tik viena augavietė (Didlaukio durpynas).

2. Paprastoji vandens lelija - *Nymphaea alba* L.

Lapų pamato skiautės smailios, jų šoninės gyslos išlinkusios. Taurelės pamatas beveik apvalus. Purka plokščia, geltona su 14-24 spinduliais. Žydi VI-VIII mėn. Auga stovinčiuose ir lėtai tekančiuose vandenyse. Rajone labai reta, nepakankamai ištirta rūšis, žinoma tik viena augavietė (Plinkšių ežeras).

3. Žalsvažiedė blandis - *Platanthera chlorantha* (Custer) Rehb.

15-65 cm aukščio. Žiedynas 20-25 cm ilgio, su žalsvai baltais žiedais, kurie beveik bekvapiai. Dulkinės lizdai viršutinėje dalyje suartėję vienas prie kito, o apačioje tarp jų apie 4 mm tarpas. Žydi V-VI mėn. Auga lapuočių ir mišriuose miškuose, pamiškėse, pievose. Rajono teritorijoje reta, mažėjančio skaitlingumo rūšis (Ažuolijos miško rytinė dalis, Sedos ežero pakrantė, Šerkšnės upės pakrantės ir kt.).

4. Aukštoji gegūnė - *Dactylorhiza fuchsii* (Druce) Soó

15-80 cm aukščio. Žydi VI-VII mėn. Auga šlapiuose, šaltiniuose ir užpelkėjusiuose miškuose, krūmynuose. Rajone apyretė, didžiųjų miškų masyvuose paplitusi rūšis (Šernynės telmologinis draustinis, Dautarų miškas, Plinkšiųmiško biosferos poligonas ir kt.).

**5(Rs) kategorija. Išsaugotos rūšys.
Anksčiau įrašytos į Lietuvos RK,
dabar gausumas jau atstatytas.**

**1. Statusis atgiris - *Huperzia selago* (L.)
Bernh. ex Schrank et Martius**

10-25 cm aukščio. Stiebas nuo pamato dvišakai šakotas vienodo ilgio šakutėmis. Sporifikuoja VI-IX mėn. Auga drėgnuose spygliuočių ir mišriuose miškuose. Rajone apyretė, tolygiai miškingose vietovėse paplitusi rūšis (Dautarų, Grauminalio, Sedos miškai, Plinkšių miško biosferos poligonas, Šernynės telmologinis draustinis ir kt.).

2. Meškinis česnakas - *Allium ursinum* L.

20-50 cm aukščio. Lapai 3-5 cm pločio. Žiedai ryškiai balti, sutelkti skėtiškame žiedyne. Žydi V-VI mėn. Auga drėgnuose lapuočių miškuose. Rajone reta, sporadiškai paplitusi rūšis. Žinomos tik kelios augavietės palei Varduvos upę (Varduvos kraštovaizdžio draustinis, Renavo tvenkinio šlaitas).

**3. Daugiametė blizgė - *Lunaria rediviva*
L.**

30-120 cm aukščio. Žiedai violetiniai, po keletą viršūninėse šluotelėse. Žydi VI-VII mėn. Auga drėgnose ir šaltiniuose lapuočių miškuose, šlaituose. Rajone reta, sporadiškai paplitusi rūšis. Aptinkama tik Varduvos upės pakrantėse (Varduvos kraštovaizdžio draustinis, Renavo tvenkinio šlaitai ir kt.).

4. Raudonoji gegūnė - *Dactylorhiza incarnata* (L.) Soó

20-80 cm aukščio. Žiedai nedideli, raudoni arba tamsiai raudoni. Žydi VII mėn. Auga drėgnose, šlapiose ir užpelkėjusiose pievose. Rajone reta, tolygiai paplitusi rūšis (didžiausios radvietės - Šerkšnės hidrografiniame ir Varduvos kraštovaizdžio draustiniuose, natūraliose Ventos upės pievose).

5. Plačialapis begalis - *Laserpitium latifolium* L.

60-150 cm aukščio. Lapai vieną ar dukart trilapiai. Lapeliai kiaušiniški, dantyti, su širdišku pamatu. Žydi VI-VIII mėn. Auga lapuočių ir mišriuose miškuose, pamiškėse, krūmuose, šlaituose. Rajone apyretė, pagal Ventos upę ir jos intakus paplitusi rūšis (Varduvos kraštovaizdžio draustinis, Varduvos upės pakrantės ties Juodeikiais, Ventos upės krantų medynai ties Krakiais, Voveriais, Mažeikiais ir kt.).

6. Baltijinė gegūnė - *Dactylorhiza longifolia* (Neuman) Aver.

20-60 cm aukščio. Žiedynas 4-9 cm ilgio, tankus, su daug žiedų (40-60, kartais iki 100). Žiedai purpuriniai arba violetišškai purpuriniai. Žydi VI-VII mėn. Auga pelkėtose pievose, kur dirvožemis turtingas maisto medžiagomis. Rajone gana dažna, plačiai paplitusi rūšis, aptinkama ir antrinėse buveinėse (karjerai, pakelės, durpynai, urbanizuotos teritorijos ir pan.

7. Miškinė varnalėša - *Arctium nemorosum* Lej.

100-200 cm aukščio. Graižai 2-3 cm skermens, beveik visai pliki, išsidėstę ant lanku išsilenkusių šakų. Žydi VII-VIII mėn. Auga lapuočių ir mišriuose miškuose, krūmuose, upių ir upelių šlaituose. Rajone reta, negausi rūšis (Varduvos kraštovaizdžio draustinis, Ventos, Gedvydo ir kitų upių medynai).

